

Bakirov Otabek Bo‘ranovich

Jizzax Sambhram universiteti “Ijtimoiy gumanitar fanlar” kafedrası mudiri

Globallashuv va sekulyarizatsiya jarayonlari

Annotatsiya: Ushbu maqolada Globallashuvning bugungu kundagi ahamiyati. Globallashuvning ham o‘ziga yarasha salbiy va ijobiy tomonlari, millat, jamiyat va insoniyat uchun ehtiyoj va manfaatlarni anglashdagi faoliyati aks ettirilgan.

Kalit so‘zlar: Globallashuv, BMT, gioiqtisodiyot, Assambleya, suverenitet, sekulyarizatsiya, tahdid, XXI asr, mafkura, yadro qurollari.

Bakirov Otabek Boranovich Jizzakh is the head of the "Social Humanities"
department of Sambhram University

PROCESSES OF GLOBALIZATION AND SECULARIZATION

Abstract: In this article, the importance of globalization today. The positive and negative aspects of globalization, as well as its activity in understanding the needs and interests of the nation, society and humanity, are reflected.

Key words: Globalization, UN, geoeconomy, Assembly, sovereignty, secularization, threat, XXI century, ideology, nuclear weapons.

*Бакиров Отабек Боранович Джизак – заведующий кафедрой
«Социально-гуманитарные науки» Университета Самбхрам*

ПРОЦЕССЫ ГЛОБАЛИЗАЦИИ И СЕКУЛЯРИЗАЦИИ

Аннотация: В данной статье рассматривается важность глобализации сегодня. Отражены положительные и отрицательные стороны глобализации, а также ее активность в понимании потребностей и интересов нации, общества и человечества.

Ключевые слова: Глобализация, ООН, геοэкономика, Ассамблея, суверенитет, секуляризация, угроза, XXI век, идеология, ядерное оружие.

Kirish. Barchamizga ma’lumki, har doim insoniyat ziddiyatlar va xavotirlar girdobida yashab kelgan. U o‘z boshidan jahon urushlari, yadro qurollari xavfi, turli tabiiy va texnogen fojealarni kechirgan, ular bugun ham davom etib

kelmoqda. Davlatimiz rahbari BMT Bosh Assambleyasi minbaridan soʻzlagan nutqida yoshlar masalasiga alohida toʻxtalib, bugungi dunyo yoshlari son jihatidan butun insoniyat tarixidagi eng yirik avlod ekaniga eʼtiborni qaratdi. Ular soni 2 milliard kishini tashkil etmoqda degan edi nutqida. Prezidentimiz taʼkidlaganidek, sayyoramizning ertangi kuni, farovonligi farzandlarimiz qanday inson boʻlib kamol topishiga bogʻliq. Bizning asosiy vazifamiz yoshlarning oʻz salohiyatini namoyon qilishi uchun zarur sharoitlar yaratish, zoʻravonlik gʻoyasi “virusi” tarqalishining oldini olishdir. Buning uchun yosh avlodni ijtimoiy qoʻllab-quvvatlash, huquq va manfaatlarini himoya qilish borasidagi koʻp tomonlama hamkorlikni rivojlantirish lozim. Shu munosabat bilan Prezident Shavkat Mirziyoyev Oʻzbekiston nomidan BMTning Yoshlar huquqlari toʻgʻrisidagi konvensiyasini ishlab chiqish taklifini ilgari surdi. Bu xalqaro tashabbusning zahirida globallashtirish va axborot-kommunikatsiya texnologiyalari jadal rivojlanib borayotgan bugungi sharoitda yoshlarga oid siyosatni shakllantirish va amalga oshirishga qaratilgan universal xalqaro huquqiy hujjatni qabul qilish gʻoyasi mujassam. Bugungi kunda butun dunyoning uygʻunlashuvi — globallashtirish jarayoni yuz bermoqda. Barcha narsaning ikki qutbi boʻlganligidek, globallashtirishning ham oʻziga yarasha salbiy va ijobiy tomonlari mavjud.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili. Avvalo, globallashtirishning oʻzi nima? Globallashtirish — bu hayot surʼatlarining beqiyos darajada tezlashuvi demakdir. Globallashtirish – bu butun dunyo boʻylab iqtisodiy, siyosiy, madaniy va diniy integratsiya va birlashish jarayonidir. Globallashtirish – bu xalqaro mehnat taqsimoti, iqtisodiy va siyosiy munosabatlar tizimi orqali bir-biri bilan bogʻlangan milliy iqtisodiyotlar majmui sifatida tushuniladigan, jahon iqtisodiyoti tarkibini oʻzgartirish jarayonlarining oʻziga xos xususiyatlaridan biridir. Transmilliylashtirish va mintaqaviylashtirish asosida iqtisodiyotning chambarchas bogʻliqligi hisoblanadi. Shu asosida yagona jahon tarmogʻi, bozor iqtisodiyoti, geoiqtisodiyot va uning infratuzilmalari shakllanmoqda, koʻp asrlar davomida xalqaro munosabatlarning asosiy xarakteri boʻlib kelgan davlat suvereniteti

ta'sirining pasayishi sodir bo'lmoqda. Globallashuv jarayoni bu davlat tomonidan shakllantirilgan bozor tizimlari evolyutsiyasining natijasidir.

Tadqiqot metodologiyasi. Yana, [globallashuv millat va elatlar](#), mamlakatlarning madaniy, ma'naviy, iqtisodiy jihatidan uyg'unlashuviga olib keladigan jarayondir. Bugungi dunyoning taraqqiyoti ichki va tashqi omillar ostida yuzaga kelmoqda. Ichki va tashqi omillar asosan axborot vositasi bilan ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, ommaviy axborot vositalari – radio, televidenie, gazeta, jurnal va internet orqali axborot ayirboshlash rivojlanib bormoqda. Olimlarning fikricha inson 85 foiz axborotni ko'rish orqali, qolgan 15 foizini eshitish orqali olar ekan. Demak, bu o'rinda televidenie va internetning roli har qachongidan ortadi. Misol uchun, 2002 yilgi Sidney Olimpiadasi musobaqalarining ochilish marosimini dunyo aholisidan 3 milliard 600 million kishi to'g'ridan-to'g'ri tomosha qilgan. Rossiyalik olim Yu.Kashlev to'plagan mana bu ma'lumotlarga e'tibor beraylik: Insoniyat XXI asrga 2,2 million radiopriemnik, 1 milliard 200 million televizorga ega sifatida kirib kelgan. Bundan 30-40 yil oldin buni tasavvur qilib ham bo'lmas edi. Internet nomli magnatning paydo bo'lishi 1995 yilga kelib undan foydalanuvchilar soni dunyoda 900 ming kishini tashkil etishi, 1999 yilga kelib esa 171 million kishi undan foydalanishni o'zlashtira olishi, 2002 yilga kelib internet abonentlari soni 500 millionga yetishi bu tizimning naqadar tez rivojlanayotganini ko'rsatadi. 2015 yil oxiridagi ma'lumotlarga ko'ra dunyoda 3 milliard kishi internetdan foydalana boshlagan. [Boshqacha aytganda](#), dunyoda biror shaxs, jamiyat, davlat yoki voqea, hodisa haqida sanoqli daqiqalarda xabar topish imkoni paydo bo'ldi. Bir paytlar qo'shni davlat ahvoli haqida ma'lumot olish uchun oylab kutilar edi.

Tahlil va natijalar. Jahonda ro'y berayotgan g'oyaviy jarayonlar, mavjud mafkura shakllari, ularning mohiyati, maqsadlari va o'zaro munosabatlari bilan bog'liq holat, xususiyat va faoliyatini yaxlit tarzda aks ettiruvchi tushuncha. Bugungi dunyo [yaxlitlikni tashkil etsa-da](#), undagi mintaqa va davlatlar, millat va xalqlar tarixiy shart-sharoit, jo'g'rofiy joylashuvi, geostrategik holatiga ko'ra turli mavqega ega. Hozirgi davr – dunyoda g'oyaviy qarama-qarshiliklar murakkab tus

olgan, mafkura poligonlari yadro poligonlaridan ham kuchliroq bo'lib borayotgan davr. Shunday ekan, ularning o'ziga xos manfaatlarini ifodalaydigan mafkuraviy ta'sir usullari bo'lishi shubhasiz. Jahon siyosiy xaritasida ko'plab davlatlar mavjud bo'lib, [ularda turli siyosiy kuchlar](#), partiyalar, din va diniy oqimlar, mazhablar, guruh va qatlamlar faoliyat ko'rsatmoqda. Ular o'zaro farqlanadigan, ba'zan bir-biriga zid bo'lgan manfaatlarga ega. Aynan mana shu manfaatlar o'zga xalqlar, turli mintaqalar, davlatlarning aholisi [yoki ijtimoiy guruhlar ongiga](#), turmush tarziga ta'sir o'tkazish, ularni bo'ysuntirish uchun yo'naltirilgan maqsadlarni shakllantiradi. Bundan ko'zlangan asosiy maddao esa muayyan joydagi kishilarga iqtisodiy, siyosiy, huquqiy va diniy qarashlarni singdirish orqali o'z manfaatlarini ta'minlashga intilishdir. Bunday ta'sir o'tkazishning tinch yo'li ko'zlangan maqsadga olib kelmaganda boshqa mamlakatlarning ichki ishlariga aralashish, mavjud vaziyatni ataylab keskinlashtirish, kuch ishlatish yo'li bilan bo'lsa ham, ijtimoiy beqarorlikni yuzaga keltirishga harakat qilinadi. Bugungi dunyoning mafkuraviy manzarasiga nazar tashlansa, aksariyat ilg'or davlatlarda umuminsoniy qadriyatlar va demokratik tamoyillarga asoslangan mafkuralar amal qilmoqda. Ularda tinchlik va taraqqiyot, inson va jamiyat kamolotiga xizmat qiladigan umuminsoniy g'oyalar ustuvordir. [Shu bilan birga](#), inson ongida yangicha dunyoqarash va tafakkur tarzi shakllanayotgan hozirgi davrda muayyan kuchlarning mafkura maydonida hukmronlik qilishga, o'z ta'sir doirasini kengaytirishga qaratilgan intilishi kuchayib bormoqda. Tajovuzkor millatchilik va shovinizm, neofashizm va terrorizm, irqchilik va ekstremizm mafkuralari shular jumlasidandir. Globallashuv jarayonida yuzaga kelgan muammolardan yana biri – bu, milliy-ma'naviy o'ziga xoslikni saqlab qolgan holda kirib kelayotgan begona madaniyatning jamiyat taraqqiyoti talablariga mos keluvchi ijobiy tomonlarini qabul qilishdagi ma'naviy saviyani ko'tarish, barcha tashqi ta'sirga hushyorlik immunitetini hosil qilishdir. Shu o'rinda aytish joizki, yuz berayotgan va yuz berishi mumkin bo'lgan ayrim salbiy holatlar uchun globallashuv hodisasining o'zi aybdor ham, javobgar ham emas. [Aksincha](#), bu ko'proq sub'ektiv omillar faoliyati bilan bog'liq hodisa. Shu sababli ham ko'r-ko'rona yot madaniyatni targ'ib qilish

harakatlarini chegaralash zarur, ya'ni madaniy va ma'naviy globallashuv sohasida tolerantlikka ortiqcha izn berib bo'lmaydi. Umuman olganda, barcha tadqiqotchi olimlar global o'zgarishlar faqat iqtisodiy omillar bilangina chegaralanmasdan, madaniy o'ziga xosliklarga ta'sirini albatta o'tkazishini ta'kidlaydilar, biroq ushbu ta'sir doirasi to'g'risida har xil munosabat bildiradilar. Ba'zilar yangi texnologiyalarning keng tarqalishini qo'llab-quvvatlaydilar, bu bilan globallashuv jarayoni barcha salbiy oqibatlarining oldini olishga qodir deb hisoblaydilar. Farbtsivilizatsiyasining yutuqlaridan hayratlangan boshqalar esa globallashuv faqatgina ijobiy o'zgarishlarga olib keladi degan fikrda. Ushbu toifadagi tadqiqotchi va olimlar bu o'rindagi madaniy o'ziga xoslikni qoloqlik, kambag'allik, taraqqiyotdan voz kechish kabi tushunchalarning sinonimi sifatida baholaydilar. Uchinchi bir guruhdagilar esa global o'zgarishlarda katta tahdid mujassam ekanligini ta'kidlaydilar. Mamlakatimizdagi iqtisodiy, siyosiy, madaniy va ma'naviy islohotlar globallashuv jarayoni kengayib va chuqurlashib borayotgan bir sharoitda amalga oshirilmoqda. Bu jarayon bilan bog'liq bir qator vazifalar mavjud bo'lib, ulardan biri – globallashuv natijalaridan davlatimiz manfaatlari yo'lida foydalanib, ularni jamiyatimizning barqaror taraqqiyotiga xizmat qildirishga erishish hamda O'zbekiston globallashuv jarayonida kuzatuvchi bo'lib emas, uning faol ishtirokchisi va unga ta'sir eta oluvchi sub'ekt sifatida qatnashishini ta'minlashdan iborat.

Sekulyarizatsiya (kech [lotincha](#) *saecularis* - dunyoviy). Dastlab - katolik cherkovi qonuni atamasi monastir tartibidan chiqishni laityga qaytish yoki oq ruhoniylarga o'tishni bildiradi (lotincha *clerici-saeculares*). Keyinchalik konsepsiya sezilarli darajada kengaytirildi: Sekulyarizatsiya (tarix) - tarix fanida cherkovdan biror narsani olib tashlash, ma'naviy [bilim va dunyoviy](#), fuqarolik bilimlariga o'tish. Odatda davlat tomonidan cherkovdan uning yerini va boshqa mulkini tortib olishni tasvirlash uchun ishlatiladi. G'arbiy Yevropada sekulyarizatsiya XVI-XVII asrlarda reformatsiya davrida amalga oshirildi. G'arbiy Yevropada (ayniqsa, Frantsiya, Italiya va Germaniyada) kattaroq sekulyarizatsiya frantsuz burjua inqilobidan keyin sodir bo'ldi. Rossiyada, asosan, XVIII-asrda

tugadi. Sekulyarizatsiya (sotsiologiya) — sotsiologiyada dinning kishilar ongi va jamiyat hayotidagi rolini pasaytirish jarayoni; birinchi navbatda diniy an'analar asosida boshqariladigan jamiyatdan ratsional (diniy bo'lmagan) me'yorlarga asoslangan ijtimoiy tuzilmaning dunyoviy modeliga o'tish. Dinning ta'siri va rolini kamaytirishga qaratilgan davlat siyosati (masalan, ta'limni dunyoviylashtirish).

Xulosa. Globallashuvning kelib chiqishi haqidagi qarashlar doimo munozarali bo'lib kelgan. Tarixchilar bu jarayonni kapitalizmning rivojlanish bosqichlaridan biri deb hisoblaydilar. Iqtisodchilar bu jarayonni moliya bozorlarining transmilliylashuvidan ekanligini ta'kidlab kelishmoqda. Siyosatshunoslar demokratik tashkilotlarning keng tarqalishiga urg'u berishadi. Madaniyatshunoslar globallashuvning namoyon bo'lishini madaniyatning g'arbiylashuvi, jumladan, Amerika iqtisodiy ekspansiyasi bilan bog'lashadi. Globallashuv jarayonlarini tushuntirishda axborot texnologiyalari yondashuvlari mavjud. Siyosiy, iqtisodiy va ijtimoiy-madaniy globallashuv bir-biridan farq qiladi. Mintaqaviylashtirish globallashuv subyekti bo'lib, texnologik va iqtisodiy rivojlanishning jahon qutblarini shakllantirishda kuchli kumulyativ samara beradi.

Foydalangan adabiyotlar

1. Shavkat Mirziyoyev Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasida nutqi. 2017 yil 19-sentyabr.
2. Islom Karimov "Yuksak ma'naviyat yengilmas kuch"; "Ma'naviyat" nashriyoti: - O'zbekiston: - 2008-yil
3. Коренюшкина Светлана Ильинична, Соловьев Кирилл Анатольевич. Суверенитет в эпоху глобализации: теория и практика // Общество. Среда. Развитие (Terra Humana). — 2015. — Andoza:Бсокр.
4. Глебов Г. И., Милаева О. В. Современные международные отношения. Учебное пособие. – Пенза: Изд. Пенз. гос. университета, 2010. – 98 с.
5. Гранин Ю. Д. „Глобализация“ или „вестернизация“? // Вопросы философии. 2008. № 2.